

Юрій КОСТЕНКО,
*Надзвичайний і Повноважний
Посол України*

УКРАЇНЦІ В АВСТРІЇ

Анотація. Громадське життя австрійців українського походження наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть традиційно було сконцентровано навколо греко-католицької церкви Святої Варвари у Відні. Із відновленням незалежності України нової якості набрала діяльність провідних їх об'єднань, зокрема Союзу українських філателістів Австрії й Австрійсько-українського товариства. Значний внесок у поширення позитивної інформації про Україну у світі зробили періодичні видання цих організацій: «Вісті СУФА», «Австрійсько-український огляд», «Київідень». В австрійській столиці плідно працювали в ці роки видатні діячі культури: композитор і хормейстер А. Гнатишин, майстриня художньої вишивки К. Колотило, художники Х. Куриця-Ціммерман, Л. Мудрецький.

Ключові слова: діаспора, Австрія, філателія, культура, мистецтво.

Із роками дедалі гострішим є прагнення висловити слова подяки тим австрійським громадянам українського походження, які активно допомагали дипломатам нашої молодої держави робити перші кроки в розбудові двосторонніх відносин з Австрійською Республікою. На жаль, більшості з них уже немає з нами.

Одним із вагомих напрямів діяльності Постійного представництва України при міжнародних організаціях у Відні (1988–94 рр.), а згодом і Посольства України в Австрійській Республіці (1992–94 рр.) була багатопланова співпраця з представниками української діаспори в цій дружній нам країні. Крок за кроком, долаючи взаємні настороженості та підозри, українські дипломати в останні роки існування Української РСР налагоджували зв'язки з представниками українських об'єднань, що були тоді в Австрії.

Проте насамперед слід зробити невеликий екскурс в історію. За свідченнями літописців, ще у ХІІ ст. галицький князь Ярослав Осмомисл підтримував політичні контакти з бабенберзьким князем Гайнріхом II Язоміром.

Постійний представник України при міжнародних організаціях у Відні Ю.В. Костенко та мітрагр греко-католицької церкви Святої Варвари у Відні О.М. Остгайм-Дзерович (листопад 1991 року)

Permanent representative of Ukraine at international organizations in Vienna Yu. V. Kostenko and bishop of St. Barbara Greek Orthodox Church in Vienna O.M. Osthaim-Dzerovych (November 1991)

ресери українців цих коронних земель в австрійському парламенті, Райхсраті, представляли «рутенські» парламентарі, серед яких був перший український посол у Відні на початку ХХ століття Микола Василько. В австрійських університетах навчалося чимало талановитої української молоді, у Відні подовгу бували видатні діячі національної культури, поміж ними – Леся Українка, Михайло Драгоманов, Іван Франко. На будинку на Віплінгерштрассе, де протягом 1892–93 рр. мешкав Каменяр, встановлено меморіальну дошку. 1868 р. засновано студентське товариство «Січ», яке до 1945-го існувало в університетах Відня, Граца, Інсбрука й Леобена. Серед його засновників були відомі українські науковці, зокрема й Іван Пулюй, один із винахідників променів, що згодом назвали рентгенівськими. Спільно з Пантелеймоном Кулішем у 70-х роках ХІХ століття у Відні він переклав Біблію українською мовою. У 1875–77 рр. головою молодіжного об'єднання «Січ» було обрано доктора Івана Горбачевського, який

1252 р. Роман, син Данила Галицького, одружився у Відні з Гертрудою, племінницею останнього бабенберзького князя Фрідріха II Сварливого. Але найвідомішими є події 1683 р., під час яких українські козаки на чолі з полковником Семеном Палієм взяли участь у визволенні Відня від турецької облоги. Один із них, Юрій Кульчицький, родом із села Кульчиці Шляхетські, що біля Самбора, став австрійським національним героєм. І досі в четвертому районі австрійської столиці на вулиці, названій іменем Кульчицького, можна побачити бронзовий пам'ятник відважному козакові. У 1983 р., у дні святкування 300-річчя перемоги над турецьким військом, на церкві, що височить на горі Леопольдсберг, відкрито таблицю на згадку полеглих українських козаків у битві під Віднем.

Варто нагадати, що майже півтора століття, починаючи від 1772 р., значна частина Західної України – Галичина, а згодом і Буковина, були в складі Австрійської монархії. Інте-

1918 р. став першим міністром охорони здоров'я не лише в Австро-Угорщині, а й в усьому світі. Цікаві матеріали з історії «Січі» вміщено у виданому 1932 р. коштом ювілейного комітету у Відні збірнику «За синім Дунаєм», присвяченому 60-літтю діяльності цього товариства [1]. З огляду на численних українських робітників, які працювали у Відні, 1896 р. було засновано робітниче товариство «Родина». Існували також товариства українських робітників «Громада», «Єдність».

Унаслідок військових дій на фронтах Першої світової війни в Австрії опинилися десятки тисяч утікачів та інтернованих осіб із Галичини та Буковини. Згодом до них долучилися ті, кого революційні події з тих чи інших причин змусили залишити Україну. У січні 1921 року у Відні було проведено урочисте відкриття Українського вільного університету, одним з ініціаторів створення якого був Михайло Грушевський. Першим ректором навчального закладу, що мав два факультети – філософський та юридичний, став професор Олександр Колесса. Саме у Відні 1929 р. створено Організацію українських націоналістів (ОУН). Десятки тисяч українців пройшли через австрійські табори переміщених осіб наприкінці та після завершення Другої світової війни. Майже всі вони виїхали до інших країн, переважно за океан.

Культурне життя української громади в Австрії традиційно було сконцентровано навколо греко-католицької церкви Святої Великомучениці Варвари в центрі Відня (у його першому районі). Біля входу до церкви, ліворуч і праворуч, є дві пам'ятні дошки з написом грецькою та старослов'янською мовами: «Йозеф II і Марія Терезія, самодержці Австрії, великодушно передали цю церкву Св. Варвари в 1775 році разом із семінарією для виховання молодого духовенства східного обряду». Цей напис потребує деякого пояснення. Справді, 1775 р. з дозволу Марії-Терезії спеціально для греко-католиків, не лише українців, а й представників інших національностей, які були в складі Габсбурзької імперії, як-от румун, угорців, словаків, сербів, болгар, македонців, було засновано «Барбареум» – духовну семінарію для їхніх священників. А через дев'ять років, після переміщення семінарії до Львова, 15 квітня 1784 року цісар Йозеф II відвідав приміщення «Барбареуму», а 20 квітня того ж року підписав грамоту про заснування парафії Св. Варвари для всіх католиків східного обряду в Австрії. 1862 р. з метою об'єднання українців та їхнього духовного розвитку було створено Церковне братство Св. Варвари, що існує донині. На початку 90-х років минулого століття братство очолював І. Жупник, а парохом церкви був мітрат О.М. Остгайм-Дзерович.

З Олександром Маркіяновичем Дзеровичем згодом склалися добрі відносини. Коли ми вже роззнайомилися, він мені якось сказав, що з приїздом нового Постійного представника України при міжнародних організаціях у

Відні у громаді сперечалися щодо того, яке ж він має військове звання – капітан чи майор. На що, жартуючи, відповів йому: «Беріть, дядьку, вище. Цілий генерал». Адже дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноваженого Посланника, який тоді мав Постпред України, за старою схемою прирівнювався до генерала. І розповів Олександр Маркіяновичу одну з байок «старого» МЗС. Як відомо, до хрущовських реформ були так звані війська миру – дипломати мали спеціальну військового типу форму, до речі, красиво. Радник МЗС прирівнювався до полковника та, відповідно, взимку носив смушкову папаху. Так от. Якось радника МЗС О. Оскому, старшину за військовим званням, чомусь викликали до районного військкомату. Щойно він зайшов до приміщення, як черговий офіцер, побачивши полковницьку папаху, щосили заволав: «Військкомат – струнко». Як переповідали старші колеги-дипломати, треба було лише бачити обличчя цього чергового, коли він прочитав на повістці: «Старшині О. Оскомі з'явитися...».

Українці Відня мали чимало підстав для недовіри й навіть підозри щодо київських дипломатів. Давалося взнаки десятиліття радянської окупації частини Австрії. Трагічною була також доля сім'ї Дзеровичів, що в 1940 році, коли Олександр було шість років, утекла зі Львова до Відня. Маркіян Дзерович, батько мітрата, був не лише особистим лікарем митрополита Андрея Шептицького, а й відомим громадським діячем, який гідно обстоював інтереси українців у часи польської окупації Галичини. Його громадянську позицію яскраво ілюструє витяг із листа від 4 січня 1937 року станіславівському греко-католицькому єпископові Г. Хомишину, який М. Дзерович писав як президент Генерального інституту католицької акції: «Проблема націоналізму, як свого роду нове колективне розуміння народу, що в специфічний спосіб розтолковує усі проблеми націй, стоїть перед українським народом в цілому своєму розмірі, як проблема одверта, що настирливо домагається від різних ідеологічних напрямків зайняти таке чи інше до нього становище». Цей лист оприлюднений у третьому, доповненому виданні збірника документів і матеріалів із промовистою назвою «Правда про унію» [2]. Зрозуміло, що з приходом у 1939 р. Червоної армії втеча до Відня для сім'ї Дзеровичів була єдиним шляхом до порятунку. Проте радянські спецслужби знайшли М. Дзеровича і в австрійській столиці. Олександр Маркіянович розповідав, що в 1945 р. до їхньої оселі в американській зоні окупації Відня зайшли радянські військові. Сім'я якраз обідала. Невисокий на зріст майор, звертаючись до господаря дому, мовив: «Вы хотели спрятаться от нас в Вене. Не вышло. Пошли». Завдяки професії лікаря М. Дзерович вижив у сталінських таборах і після десяти років ув'язнення поміж перших партій амністованих німецьких військовополонених був звільнений. Як говорив О.М. Дзерович, щодо цього питання було окреме звернення очільників Ватикану до Кан-

цлера ФРН К. Аденауера. Якось я запитав О.М. Дзеровича, як з'явився ще один складник у його прізвищі Остгайм-Дзерович. Він пояснив мені, що після арешту батька вони взяли собі ще й прізвище далеких австрійських родичів, адже радянські спецслужби арештовували навіть тих українців, які ніколи й не були громадянами СРСР, але мали слов'янські прізвища.

Упродовж 1969–2001 рр. О.М. Дзерович був священиком церкви Св. Варвари, у 1996–2011 рр. – генеральним вікарієм греко-католиків Австрії, користувався великою повагою й авторитетом не тільки в громаді, а й у австрійців. Маючи широке коло знайомих серед австрійського істеблїшменту, він надійно відстоював інтереси української громади, її окремих представників у численних справах, часто далеких від церковних. Своє ставлення до цієї чудової людини перший Посол України в Австрійській Республїці висловив 12 червня 1994 року в листі з нагоди його ювілею – 25-річчя плідної праці парохом цієї церкви. У листі, зокрема, було зазначено: «У Вашому житті було досить і гіркоти, і лиха, і несправедливості, які, проте, не пригасили у Вашому серці любові й доброти до людей. Буремні роки першої половини нашого столїття не минули ні Вас, ні Вашої родини. З дитинства Ви сповна пізнали відчуття біженця з рідного краю. Відень, Австрія стали для Вас, як і для тисяч інших українців, благословенною землею, що дала притулок, захист, можливість розвивати свої таланти. Ваш батько, справжній патріот української справи, пройшовши сталінський ГУЛАГ, передав Вам віру в непереможність українського духу, в ясну будучину нашої землі. Чверть столїття Ви уособлюєте в собі духовний центр українського Відня, об'єднуєте навколо себе найцікавіших, найінтелектуальніших, наймудріших його представників. Вас шанують і поважають люди, а це одна з найбільших чеснот нашого буття. Я вдячний долі за те, що вже понад п'ять років маю можливість спілкуватись з Вами, мудрою, сердечною й розважливою людиною».

Людина творча, він постійно виступав із доповідями на теми історії й актуальної ситуації в українській греко-католицькій церкві, регулярно вів передачі на радіо в серії «Ранкові роздуми» та на телебаченні. Ще навчаючись у Римі в Українській папській колегії Св. Йосафата у 1959 році, він уклав книгу текстів і нот старих літургійних співів «Напівник церковний» [3]. Без активної участі О.М. Дзеровича в українській громаді, Церковному братстві, де він був одним з очільників, не відбувалося жодної вагомої події. Пригадую, як 8 грудня 1991 р. на флагштоку комплексу Представництва СРСР при міжнародних організаціях у Відні було вперше урочисто піднято національний жовто-блакитний прапор України. У незвичний для Відня морозний день прапор освятив мітрат Олександр Дзерович, національний гімн виконав церковний хор під керівництвом професора Андрія Гнатишина.

Постійний представник України при міжнародних організаціях у Відні Ю.В. Костенко у Віденській ратуші вітає професора Андрія Гнатишина з 85-річчям (грудень 1991 року)

Permanent representative of Ukraine at international organizations in Vienna Yu. V. Kostenko in Vienna City Hall congratulates Professor Andrii Hnatyshyn on the 85th anniversary (December 1991)

Враховуючи вагомий внесок О.М. Дзеровича в налагодження екуменічного діалогу між церквами України й Австрії, поліпшення міжконфесійних відносин в Україні, його активну участь в реалізації благодійницьких проектів для українських громадян, у серпні 2009 року його було нагороджено орденом «За заслуги» III ступеня. Багаторічну плідну працю на благо Австрійської держави в лютому 2002 року було відзначено орденом «Почесний хрест науки та мистецтва» I-го класу.

У некролозі «Отець-прелат д-р Остгайм-Дзерович», опублікованому на сайті Українського католицького університету 9 квітня 2015 року, наведено маловідомий факт його участі в таємних переговорах між Ватиканом та офіційними представниками Радянського Союзу при Віденському відділенні ООН щодо легалізації греко-католицької церкви в Україні.

В Олександра Маркіяновича було чимало знайомих і серед австрійських дипломатів. Саме за його протекцією ще задовго до проголошення незалежності Української держави було встановлено корисні контакти з керівництвом МЗС Австрійської Республіки, зокрема з міністром закордонних справ А. Моком, генеральним секретарем МЗС Е. Сухаріпою, генеральним директором секції культурної політики МЗС Б. Штільфрідом. Остан-

ній активно сприяв налагодженню міжбібліотечної співпраці двох країн, співробітництву на міжуніверситетському та міжшкільному рівнях, на запрошення Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника восени 1990 року в складі австрійської делегації відвідав Україну. Започатковану ним справу було реалізовано, зокрема, у створенні в Центральній науковій бібліотеці АН України (НБУ – Національна бібліотека НАН України) австрійської бібліотеки. У грудні 1992 року міністр закордонних справ Австрії А. Мок передав цій бібліотеці понад чотири тисячі томів видань австрійських письменників, книжок з економіки, історії, політології, мистецтва. Виступаючи на урочистій церемонії передачі австрійських книг, Президент Академії наук Б. Патон висловив подяку Б. Штільфріду за започаткування великої справи взаємозбагачення культур. Згодом двосторонні контакти вилились у заснування ще трьох австрійських бібліотек – у Харкові, Львові та Чернівцях, в обмін науковцями для проведення дослідницьких проєктів, у партнерські стосунки між школами й обмін учнями, які сприяли поглибленню знань німецької мови в українських дітей, а також ознайомленню їх з Австрією, і допомагали австрійським школярам відкривати для себе Україну. Багаторічну працю Б. Штільфріда з розвитку зв'язків із нашою країною було гідно оцінено. У вересні 2000 року ветеран австрійської дипломатії, а тоді керівник «Австрійської Кооперації», був нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня, а в травні 2002-го йому було присвоєно звання почесного доктора Львівського національного університету імені Івана Франка.

Автори видання «Українці в світі» П. Кардаш та С. Кот визначили хоролий колектив церкви Св. Варвари під головуванням диригента й композитора професора Андрія Гнатишина «одним з кращих у Західній Європі» [4]. Така висока оцінка творчості церковного хору стала можливою саме завдяки величезному авторитету й популярності його керівника, учня видатних діячів українського музичного світу: Станіслава Людкевича, Галини Левицької, Нестора Нижанківського. Андрій Гнатишин керував цим хором із невеликими перервами від 1931 р., коли ще навчався в Новій віденській консерваторії, і до смерті в 1995-му. До спадщини А. Гнатишина належать численні платівки, записані як із хором церкви Св. Варвари, так і з іншими колективами. Хор пропагував українську літургію під час численних виступів у різних церквах Австрії, 12 разів спів хору транслювало австрійське радіо, були його виступи й на віденському телебаченні. У всіх виступах пояснювали особливості греко-католицького обряду, звичаї українського народу. На віденському радіо хор записав «Церковні та народні пісні України», «Воскресні пісні й гаївки», «Українські коляди», «Воскресна утрєня» та «Коляди слов'янських народів». У видавництві «Хвилі Дніпра» в Клівленді (США) у виконанні хору церкви Св. Варвари

під керівництвом А. Гнатишина записано платівки «Українські народні пісні», «Церковні пісні» (1958 р.), «Українські коляди» (1960 р.), «Воскресні пісні й гаївки» (1961 р.), «Воскресна утрєня» (1970 р.). Проте, мабуть, найвагомішою подією в його творчому житті було диригування хором церкви Св. Варвари та іншими хорами (усього 600 співаків) під час служби в соборі Св. Петра в Римі, яку з нагоди 1000-ліття хрещення України-Русі відправив Папа Іван Павло II. А. Гнатишин – автор близько 700 оригінальних і в обробці інструментальних та хорових, духовних і народних творів, зокрема й двох опер, що звучали на сценах багатьох країн світу. Наприклад, у листопаді 1989 року в Детройті (США) в присутності автора вперше було виконано його кантату на слова І. Франка «Рука Івана Дамаскіна». У грудні 1991 року у Відні було урочисто відзначено 85-річчя від дня народження ушавленого композитора. Вітаючи ювіляра, Постійний представник України при міжнародних організаціях у Відні зачитав послання Секретаря правління Спільки композиторів України, народного артиста України Івана Карабиця, у якому, зокрема, було сказано: «Ваша діяльність як відомого віденського композитора й керівника хору при церкві Св. Варвари добре знана й у нас на Україні та викликає велику пошану серед усіх Ваших колег. У справі благородного високого служіння мистецтву Ви є прикладом для композиторської молоді, для музикантів-виконавців...».

У жовтні 1990 року А. Гнатишин через шістьдесят років уперше відвідав Україну. Газета «Молода Галичина» тоді писала: «Львів'яни вітають маєстро. Сьогодні й завтра в концертному залі імені С. Людкевича львівської філармонії відбудуться авторські вечори одного з найушавленіших українських композиторів і диригентів професора Андрія Гнатишина з Відня». Тоді ж він відвідав своє рідне село Чижиків біля Львова. Наступного разу, у 1994 році, концерт творів митця проходив у Київському залі органної та камерної музики.

Багатогранній творчості А. Гнатишина присвячено понад 150 публікацій у наукових виданнях, періодиці багатьох країн. Ось як пише про нього Антін Рудницький у своєму історико-критичному огляді «Українська музика»: «Стиль музики Гнатишина нескладний і цілком консервативний, але ефектовний. Завдяки гармонійній і мелодійній простоті його музичної мови, деякі його хори й сольспіви залюбки виконуються» [5]. У 1994 році у Відні видано цікавий збірник «Диригент і композитор Андрій Гнатишин. Матеріали до біографії», де вміщено не лише розгорнуту біографію маєстро, а й статті, каталог музичних творів, а також бібліографію публікацій про ушавленого українця. Із великою шаною тримаю у своїй бібліотеці цей збірник з автографом Андрія Гнатишина: «Великоповажній Родині Пана посла Костенка у Відні». Після смерті композитора в 1995 р. його музичну спадщину, книги й значну частину архіву, за його заповітом, було передано

Постійний представник України при міжнародних організаціях у Відні вручає срібні відзнаки “Почесного філателіста України” Голові СУФА (Спільки українських філателістів Австрії) Стефанії Марцінгер-Романишин та Почесному голові СУФА Борису Ямінському (листопад 1991 року)

Permanent representative of Ukraine at international organizations in Vienna grants silver awards of the “Honourable Philatelist of Ukraine” to the Chairman of the Ukrainian Philatelic Society in Austria (UPSA) Stefania Martsinger-Romanyshyn and the Honorary Chairman of the UPSA Borys Yaminskyi (November 1991)

до Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського в Києві. А з нагоди 100-річчя від дня його народження на фронтоні церкви Св. Варвари у Відні, де багато десятиліть він керував церковним хором, у грудні 2006 року відкрито присвячену митцю художньо-меморіальну дошку. Урочисто її відкрили генеральний вікарій, мітрат Олександр Остгайм-Дзерович та Голова Львівської обласної адміністрації Петро Олійник.

1967 р. десять представників української діаспори в Австрії на своєму зібранні ухвалили рішення про створення Союзу українських філателістів Австрії (СУФА). Незважаючи на те що товариство засновували як філателістичне, його фундатори поставили перед собою масштабніші цілі: інформувати австрійську громадськість про історію, культуру, релігію, звичаї та традиції українського народу. Першим його головою був Юліан Костюк. Поміж постійних членів СУФА було чимало етнічних австрійців. Завдяки добрим контактам із керівництвом Австрійської пошти, від самого початку існування товариства на її виставках, передусім із нагоди Різдва та Великодня, СУФА мала свій поштовий кіоск, де здійснювала спеціальні погашення штемпелями з двомовними німецько-українськими написами. Різдвяні виставки, як правило, проходили в прекрасних готичного стилю

залах Віденської ратуші. Унікально, що Австрійська пошта понад чотири десятиліття була єдиною за межами України, яка на своїх штемпелях (а їх було більше 200) вживала українські тексти. Авторами україномовних штемпелів були відомі австрійські художники-графіки, як-от Александер Сіктус фон Реген, Вернер Пфайлер, Екегард Парік, Аугуста Бечкер. У 70–80-ті роки минулого століття чимало їх виготовив австрієць українського походження, один із засновників СУФА, Ерхард Штайнгаген. Батько його родом із Чернівців, але народився він 1941 р. в польському містечку Явір, у великому таборі для репатрійованих українців. Навчався у Віденській вищій школі графіки. У своєму інтерв'ю відомій українській поетесі Людмилі Скирді «Я залишаюся українцем...», надрукованому в січні 1991 року в журналі «Україна», він, зокрема, розповідає: «За останні роки я зробив близько тридцяти поштових штемпелів, значна кількість з яких пов'язана з історією і культурою українського народу. В кожній мініатюрі я вирізняв головну ідею, стрижневий образ-символ. Мені хотілось у строгих лініях передати поетичність, романтичність мого народу, привнести елементи національної української орнаментики, використати українські шрифти. Одне слово – донести наш національний дух» [6]. До речі, він ґрунтовно вивчав техніку виготовлення шрифтів, писання ікон. У двох номерах (21 та 22) журналу «Вісті СУФА» за 1990–91 рр. вміщено статтю Е. Штайнгагена «Українська ікона».

Окрім спеціальних поштових штемпелів, на виставках презентували святкові конверти та листівки Австрійської державної пошти з написами українською мовою. Усього їх за час існування товариства було випущено понад 150. Майже щороку друкували 4–6 конвертів та листівок. Винятком став 1983 р., коли їх було 12. І цьому є своє пояснення. Того року вшанували 300-річчя участі українських козаків у битвах із турками під Віднем, 300-річчя започаткованої Ю. Кульчицьким віденської кав'ярні, 70-річчя українського Пласту. Крім цього, із нагоди виставок поштових марок СУФА австрійською поштою було випущено 15 так званих чорнодруків – листівок із незубкованими пробними марками, що друкуються перед випуском кожної поштової марки. Унікальністю цих святкових конвертів було й те, що на зворотному боці кожного з них розміщено текст трьома мовами – німецькою, українською й англійською – зі стислим поясненням зображеного на лицьовому боці. Наприклад, на конверті з портретом Т.Г. Шевченка, презентованому 2 грудня 1989 року, окрім короткої біографії Кобзаря, читаємо: «Ще в нинішніх часах слово Шевченка являється закликком до протесту проти придушення слабких через безсердечних сильних, його поезія збуджує в нас милосердя з болем підкорених і позбавлених з прав; бо всі ці фактори стрічаємо ще в сучасності». До речі, спеціальний поштовий штемпель до ювілею Т.Г. Шевченка виготовив Ерхард Штайнгаген.

OFFIZIELLES FESTKUVERT
СВЯТОЧНА КОБЕРТА

TARAS H. SCHEWTSCHENKO
ТАРАС Г. ШЕВЧЕНКО

ОФІЦІЙНИЙ КОНВЕРТ ПЕРШОГО ДНЯ
OFFIZIELLER ERSTTAGBRIEF

Weihnachten - РІЗДВО ХРИСТОВЕ - Christmas
1995

UKRAINISCHE WEIHNACHTSIKONE (17. JH.)
УКРАЇНСЬКА ІКОНА РІЗДВА ХРИСТОВОГО (17 СТ.)

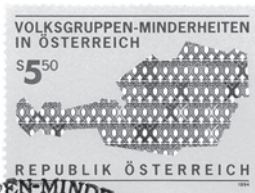
Святкові конверти австрійської пошти зі спеціальними поштовими штемпелями СУФА німецькою та українською мовами

Festive envelopes of Austrian post office with special UPSA post stamps in German and Ukrainian

ERSTTAG

ОФІЦІЙНИЙ КОНВЕРТ ПЕРШОГО ДНЯ
OFFIZIELLER ERSTTAGBRIEF
Volksgruppen-Minderheiten in Österreich

VIEDENSKÍ SLOVÁCI SRDEČNE POZDRAVUJÚ

GRADIŠČANSKI HRVATI U AUSTRIJI

MIRNO LE ROMENGE UPRO ZILO TEM

УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА В АВСТРІЇ.....

АНЖЕ КОСТЕНКО, ПОСЛАНАЦЬ УКРАЇНИ В АУСТРІЇ (1992-1994)

Святкові конверти австрійської пошти зі спеціальними поштовими штемпелями СУФА німецькою та українською мовами

Festive envelopes of Austrian post office with special UPSA post stamps in German and Ukrainian

На першій виставці поштових марок СУФА в червні 1967 року було представлено святковий конверт, випущений накладом 5 тисяч примірників, та спеціальний поштовий штемпель із написом німецькою та українською мовами, присвячений 100-річчю канонізації Св. Йосафата. І в наступні роки релігійна тематика була однією з домінуючих у діяльності СУФА, адже всі його активісти були й членами Церковного братства Св. Варвари. На святкових конвертах і листівках було представлено ікони греко-католицької церкви у Відні, деталі її інтер'єру, інші українські церкви. Виразними були конверти зі спеціальними поштовими штемпелями, присвяченими 1000-літтю хрещення України-Русі, 1100-літтю смерті Св. Мефодія, 200-літтю церкви Св. Варвари у Відні, пам'яті кардинала Йосипа Сліпого, який, до речі, був почесним президентом СУФА. Варто також згадати святкові конверти з народними костюмами та звичаями різних регіонів України, портретами Т. Шевченка, І. Франка. Із часу відновлення незалежності України багато чого змінилося в діяльності СУФА, зокрема й у представленні української тематики на святкових конвертах і листівках. Спеціальні випуски їх присвячували річницям встановлення дипломатичних відносин між Україною й Австрійською Республікою, президентам України Л. Кравчуку, В. Ющенку, чорнобильській тематиці.

Завдяки багаторічній тісній співпраці СУФА з Австрійською поштою (понад 40 років існування товариства) здійснено чимало справді унікальних проєктів. У 1979, 1988 та 2007 рр. випущено три австрійські різдвяні поштові марки із зображенням ікон із церкви Св. Варвари. Австрійська пошта в серії т. зв. персоніфікованих марок випустила першу у світі марку з портретом Президента України В. Ющенка. У цій серії з'явився також аркуш марок, кошти від реалізації яких спрямовано на акцію допомоги чорнобильським дітям. Апогеєм діяльності СУФА став ініційований товариством спільний випуск марки, здійснений австрійським та українським поштовими відомствами, із нагоди 750-річчя м. Львова. Перше її погашення відбулось одночасно у Відні та Львові 1 грудня 2006 року.

Із роками СУФА удосконалював інструментарій поширення інформації не лише про свою багатопланову діяльність, а й про події в українській громаді Відня, про історію України, її культуру. Варто наголосити, що в усіх своїх виданнях, як і загалом у засадах своєї діяльності, СУФА уникав гострих політичних питань, традиційно існуючих у середовищі української імміграції. До цього аспекту ми ще повернемося, коли йтиметься про Бориса Ямінського. Спочатку статті про виставки СУФА публікували в україномовному «Альманасі», що його видавало Українсько-католицьке братство імені Св. Варвари. Наприклад, в «Альманасі» за 1971–72 рр. видруковано статтю Б. Ямінського «Українські поштові печатки з Відня». Від 1981 р. двічі на рік виходив ілюстрований двомовний, українсько-ні-

мецький, журнал під назвою «Інформаційний листок СУФА». Окрім інформації про численні щорічні виставки товариства, постійну рубрику «Вісті з українського Відня», у журналі знаходимо статті етнографічного та історичного спрямування: про «Різдвяні звичаї в Галичині та Буковині», «Залізницю в Галичині», «Іван Степанович Мазепа, гетьман України» (А.О. Мартинюк), старовинні фотографії міст Західної України. Не тільки для філателістів цікавими були статті Л.М. Гугеля «Український табір для втікачів у Гмінді, Австрія, 1914–1919, і його поштова діяльність» та «Українська таборова пошта в Регенсбурзі 1946–1949».

У 1988 р. журнал українських філателістів Австрії кардинально змінився. Ці зміни стосувалися не лише його нової назви «Вісті СУФА», нової глянцевої обкладинки, значно більшого обсягу, якіснішого паперу та друку тексту й фотографій, але й, головне, змісту. Оскільки журнал у новому форматі є вагомим джерелом для дослідження історії українсько-австрійських відносин, діяльності організацій українського походження, детальніше зупинимось на його основних тематичних блоках. До того ж не так уже багато є друкованої інформації про українську діаспору Австрії. Окрім уже згаданого видання «Українці в світі» [4], варто назвати статтю Станіслава Лазебника та Павла Орленка «Розсіяні по світах», надруковану в 1991 р. у журналі «Всесвіт» [7].

Як і в попередні роки, на сторінках журналу «Вісті СУФА» активно висвітлювали численні філателістичні виставки товариства з презентаціями нових святкових конвертів, листівок та спеціальних штемпелів, колекцій його членів. Регулярно друкували філателістичні статті: наприклад, Л. Гугеля «Україна: перше видання поштових марок в 1918 році», І. Кузича (США) «Українська серія картинних поштових марок 1920», «Віденське видання», «Україна – бурхлива історія постачає інтересну філателію», В. Білека (Чернівці) «Фауна Буковини на поштових марках». Налагоджено плідну співпрацю журналу з відомим київським філателістом академіком Л. Пирогом. Було надруковано його розвідки «Філателістична україніка – 1990», «Українська музика на поштовій марці», «Спорт України в дзеркалі філателії», «Українські етнографічні мотиви у філателії». Традиційно цікавими були етнографічні статті: «Український народний звичай – коляда», «Українські весняні звичаї», «Український народний одяг», «Українські писанки» (М. Фліг-Мельничук). 1989 р. два числа журналу було присвячено відвідинам української громади Федеральним канцлером Австрійської Республіки Францем Враніцким та 150-річчю від дня народження Тараса Шевченка, а в березні 1992 року спеціальний номер журналу було видано з нагоди 25-річчя СУФА.

Перебудова в СРСР, а згодом і його розвал докорінно змінили підвалини співпраці діаспори з Україною, зокрема й на терені філателії. На сторінках журналу «Вісті СУФА» 1989 р. вперше друкували конверти зі штемпелями

пошти СРСР, а з 1990-го з'явилася нова рубрика – «Українська сучасна філателія». Окрему статтю під назвою «Київський фотоальбом» присвячено першому візиту керівництва СУФА в Україну у вересні-жовтні 1990 року, зустрічам у Спілці філателістів України, Товаристві «Україна», їхній поїздки до Канева. У листопаді 1990 року журнал надрукував німецькою, українською та англійською мовами текст Декларації про державний суверенітет України.

Від 1988 р. було розпочато активну співпрацю з керівництвом СУФА Постійного представника України при міжнародних організаціях у Відні, а згодом першого Посла України в Австрійській Республіці. Журнал «Вісті СУФА» постійно друкував матеріали про заходи, в яких брав участь український дипломат. Саме в цьому виданні для історії зафіксовано урочисте підняття 8 грудня 1991 року українського прапора в Постійному представництві СРСР при міжнародних організаціях у Відні. Цій пам'ятній події присвячено статтю «Жовто-блакитний стяг замайорів у Відні». 22 квітня 1992 року у Віденській ратуші з нагоди встановлення дипломатичних відносин між Україною й Австрією було проведено виставку поштових марок СУФА. У журналі було широко висвітлено церемонію вручення Президенту Австрійської Республіки Курту Вальдгайму вірчих грамот Посла України. Із 1993 р. в журналі з'явився постійний розділ «З хроніки Посольства України в Австрії», де вміщували інформацію про перші кроки українських дипломатів у цій дружній нам країні. Не без їхньої безпосередньої участі українська мова вміщених матеріалів стала більш сучасною. Тоді ж було започатковано нову фоторубрику «Київ сьогодні».

На сторінках журналу дедалі частіше з'являлися статті філателістів України, наприклад, Б. Нартковського «Українському футболу – 100 років». Декілька цікавих статей надрукував голова правління Спілки філателістів України В. Бехтір – «Перші українські поштові марки та їх автори», «Нові випуски марок пошти України». Значну увагу фахівців-філателістів, і не лише в Україні, привернули «провізорії». На початку 90-х років минулого століття в нашій країні була унікальна ситуація, коли за відсутності оригінальних марок пошти незалежної Української держави, з метою нормального функціонування в країні поштового зв'язку, в окремих її регіонах на конвертах і марках СРСР було дозволено друкувати дані української пошти. Цій темі було присвячено статті Г. Макаренка «Провізорії Житомирщини», О. Панчука «Перший випуск провізорій української пошти, випущений на Буковині», О. Панчука й І. Гонцарюка «Другий випуск провізорій української пошти, випущений на Буковині», О. Когана й О. Івахно «Харківські провізорії 1992 року», Б. Гребеніченка «Пошта м. Обухова у 1993–1994 роках», А. Штольберга (ФРН) «Провізорії пошти України – як приклад: Миколаїв», Л. Гутеля (США) «Відбитки номіналів “пошта України” на поштових відправленнях колишнього Радянського Союзу», «Київські тимчасові випуски 1992 р. пошти України».

300 JAHRE ENTSATZ VON WIEN
300-ЛІТТЯ ВІДСІЧІ ВІДНІА

1683-1983

OFFIZIELLE SONDERPOSTKARTE
ОФІЦІЙНА ЛИСТІВКА

1992

AUFNAHME DIPLOMATISCHER
BEZIEHUNGEN
ÖSTERREICH - UKRAINE
ВСТАНОВЛЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ
ВІДНОСИН
АВСТРІЯ - УКРАЇНА

Поштові листівки австрійської пошти зі спеціальними поштовими штемпелями СУФА німецькою та українською мовами

Postcards of Austrian post office with special UPSA post stamps in German and Ukrainian

Журнал вміщує цікаві статті київських авторів про різні сторінки історії України, наприклад, О. Апанович «Церква на Запоріжжі», О. Ющенко «Лицар українського відродження» (про М.С. Грушевського), Ф. Погребенника «Іван Франко і Відень», «Велична і трагічна доля пісні-гімну “Ще не вмерла Україна”», О. Шагова «Академік Іван Горбачевський – відомий і невідомий», В. Козака «Українці у фашистських концентраційних таборах». Традиційно в журналі друкували також львівських авторів, як-от статті Б. Якимовича «За Україну, за її волю...: До 80-річчя створення Українських січових стрільців», О. Семотюка «Класик австрійської літератури. 100 річчя з дня народження Йозефа Рота». Українські автори урізноманітнювали й етнографічну тематику журналу, наприклад, статті І. Бабенка «Як святкують Великдень в Україні», Г. Белікової «Українські різдвяні ікони в збірці Державного музею українського образотворчого мистецтва в Києві», О. Клименко «Гончарство України».

У 1992 році відзначено 25-річчя СУФА. Цій події присвячено спеціальний випуск журналу «Вісті СУФА», в якому вміщено привітання товариству Федерального президента Австрії Курта Вальдгайма, Президента України Леоніда Кравчука, Федерального канцлера Австрії Ф. Враніцкоґо, федерального міністра громадської економіки й транспорту Р. Штрайхера, міністра культури України Л. Хоролець, архієпископа, почесного президента СУФА М. Марусина (Італія), генерального директора Австрійської залізниці, почесного голови СУФА Г. Ібляйса, генерального директора Австрійської пошти, почесного члена СУФА Й. Сінделька, Тимчасового повіреного України в Австрії Ю. Костенка, мітрата О. Остгайм-Дзеровича, президента Союзу австрійських філателістичних товариств В. Подлезака, голови правління Спілки філателістів України В. Бехтіра, голови Українського філателістичного союзу В. Лянса (Нідерланди), голови Союзу українських філателістів і нумізматів Б. Паука (США), ректора Папської української колегії Св. Йосафата, почесного члена СУФА С. Мудрого (Італія), голови Українського католицького братства Св. Варвари у Відні І. Жупника, голови Українського культурного товариства Буковина у Відні Л. Мельничука. Як бачимо, свою повагу та вдячність за багаторічну плідну діяльність СУФА висловили не тільки «колеги по цеху», філателісти різних країн, а й керівники України й Австрії, в ім'я дружби та взаєморозуміння між народами яких, власне, і працювали члени цього товариства. Перший Президент України Л.М. Кравчук у своєму зверненні до членів СУФА, зокрема, наголошував: «Щиро вітаю вас з нагоди 25-річчя утворення вашого об'єднання. Ця ювілейна дата збіглася із знаменними подіями в Україні, яка переживає історичну епоху демократичних перетворень, глибоких економічних реформ, становлення незалежної соборної державності. Утвердженню молодій Українській держави у світі, по-

ширенню правдивої інформації про неї сприяє і, я певен, буде сприяти надалі діяльність вашої Спілки. За це від імені народу України складаю вам сердечну подяку. Переконаний, що ваші контакти з історичною Батьківщиною нині одержать новий імпульс, а співробітництво з Спілкою філателістів України стане ще більш тісним».

Тимчасовий повірений України в Австрійській Республіці, зі свого боку, у вітальному листі від 26 лютого 1992 року, зокрема, зазначав: «Багаторічна плідна діяльність на терені філателії – численні виставки, підготовка чудових мініатюр – штемпелів та конвертів, видання унікального двомовного журналу “Вісті СУФА”, завоювали Вам безсумнівний авторитет й повагу в усьому світі. Радію з того, що вже кілька років Ви маєте творчі зв’язки з філателістами в Україні. Це ще один місток дружби і взаєморозуміння між українським та австрійським народами. Ваша організація чимало зробила, й сподіваюся, ще зробить для консолідації української громади в Відні, та й у цілій Австрії. В той же час Ви несете у широкий світ знання про історію, культуру, традиції та звичаї України».

Справді, від перших днів співпраці Постійного представника України при міжнародних організаціях у Відні з керівництвом СУФА на порядок денний було винесено питання налагодження їхніх контактів із філателістами України. В УРСР тоді фахівцям вже добре було відомо про багаторічну унікальну працю віденських колег із пропаганди українства через поштові мініатюри. Нині є сенс повернутися до подій, що мали місце три десятиліття тому, і побачити, як поступово, крок за кроком, за активної участі українських дипломатів, було розпочато співпрацю філателістів Києва та Відня. 10 січня 1989 року на адресу СУФА надійшов лист такого змісту: «Панове! Правління Українського республіканського відділення Всесоюзного товариства філателістів звертається до Вас з пропозицією встановити зв’язки між нами з метою пропаганди української тематики в філателії. В разі Вашої згоди просимо надіслати відповідь на адресу...». Лист підписав Голова правління республіканського відділення товариства філателістів Володимир Бехтір, який згодом зробив багато корисного для розвитку співпраці між Україною й Австрією в цій сфері. Звичайно, таку пропозицію було підтримано, і 29 січня 1989 року Голова СУФА Стефанія Марцінгер-Романишин писала: «Дуже радо нав’яжемо з Вами контакт на філателістичному полі з метою пропаганди української тематики. Сьогодні надсилаємо Вам кілька з наших святочних коверт із штемпелями-печатками австрійської пошти, що мають український напис». Минуло небагато часу – і київські філателісти звернулися до СУФА з діловими пропозиціями. Треба визнати, що під час перебування у відпустці в Києві Постпред України при міжнародних організаціях у Відні попередньо обговорив їх із В. Бехтіром. У листі від 20 жовтня 1989 року голова Спілки філателістів

УРСР В. Бехтір та комерційний директор, голова кооперативу «Центр молодіжних ініціатив» І. Бабков писали: «Маючи на меті дальше поглиблення контактів за інтересами між нашими філателістичними організаціями, пропонуємо укласти угоду про співробітництво. Одним з реальних кроків такого співробітництва може бути організація обміну спеціалізованими групами колекціонерів, кожна у складі 20–25 осіб, з тривалістю поїздки 8–10 діб, на безвалютній основі. Ми запрошуємо першу таку групу відвідати Київ у жовтні наступного року, зважаючи на те, що 5–7 жовтня 1990 року тут заплановане проведення філателістичної виставки поштової адміністрації Організації Об'єднаних Націй. Програма перебування у Києві крім зустрічей із радянськими філателістами на згаданій виставці і в клубах передбачає також різноманітні екскурсії по місту із відвідуванням Києво-Печерської лаври, музеїв і театрів тощо, одноденні туристичні поїздки до старовинних міст Чернігова, Канева, Переяслава-Хмельницького. Якщо у Вашому листі-відповіді буде схвально оцінено цю пропозицію, ми надішлемо проект угоди про співробітництво, програму прийому та умови обміну спеціалізованими групами колекціонерів. Чекаємо Ваших пропозицій і проектів планів подальшої співпраці». Запрошення українських філателістів було реалізовано, й у жовтні 1990 року керівництво СУФА відвідало Україну. У листопаді того ж року фотоінформацію про цю поїздку вмістив журнал «Вісті СУФА» [8]. Невелику статтю про візит представників СУФА до Товариства «Україна» під назвою «Марки – українською» О. Гавура надрукувала в газеті «Вісті з України» [9].

Підсумком перших років продуктивної співпраці філателістів двох країн став візит до Відня голови Асоціації філателістів України В. Бехтіра в листопаді 1994 року. Крім участі у 24-й різдвяній виставці СУФА, відвідання Австрійської державної друкарні, Європейської та Віденської дирекцій Поштової адміністрації ООН він узяв участь в урочистому прийомі з нагоди відкриття Посольства України в Австрійській Республіці. До речі, враховуючи багаторічну допомогу й сприяння в організації співпраці філателістів двох країн та у зв'язку із завершенням каденції першого Посла України у Відні, виїздом до Бонна, на зазначеній 24-й різдвяній виставці у Віденській ратуші його було обрано почесним членом СУФА, а також вручено диплом Заслуженого філателіста України. Свої враження від перебування у Відні В. Бехтір виклав у статті «Ще декілька нових кроків на шляху поглиблення давніх міцних зв'язків», надрукованої в березневому номері за 1995 рік журналу «Вісті СУФА» [10].

Одним із виразних напрямів співпраці філателістів України й Австрії був взаємний обмін колекціями, що експонували на виставках. На початку грудня 1989 року вперше у Відні було представлено марки з колекції киянина О. Яременка. У листі до нього від 11 грудня 1989 року голо-

Засідання президії Австрійсько-українського товариства (АУТ) 26 червня 1994 р. Президент товариства, міністр фінансів Австрійської Республіки В. Кліма, виконавчий президент АУТ Б. Ямінський, посол України в Австрії Ю. Костенко

Meeting of the Presidium of the Austrian-Ukrainian Association (AUA) on June 26, 1994 – President of the Association, Minister of Finance of the Republic of Austria V. Klima, Executive President of the AUA B. Yaminskyi, Ambassador of Ukraine to Austria Yu. Kostenko

ва СУФА Стефанія Марцінгер-Романишин, зокрема, писала: «Від імені управи Союзу Українських Філателістів Австрії (СУФА) щиро дякую, що Ви переслали нам Ваш філіателістичний експонат “Життя і слава Тараса Шевченка” для нашої 19-ої різдвяної виставки поштових марок СУФА у віденській ратуші, що відбулася в часі від 1 до 3 грудня ц. р. Ваша збірка була дійсно атракцією тої виставки і ми Вам дуже дякуємо. Як нагороди передаємо для Вас медалью віденського бургомістра-посадника і кубок культурного відділу міста Відня. Маємо надію, що й в будучині братимете участь в наших виставках». Активну участь у сприянні обміну експозиційними матеріалами тоді брав Постійний представник України при міжнародних організаціях у Відні. Ось як про це писала В. Бехтіру Стефанія Марцінгер-Романишин у листі від 29 квітня 1990 року: «Наш спільний знайомий Юрій В. Костенко згодився на те, що в червні, коли поїде до Києва, взяти зі собою один експонат нашого почесного голови Бориса Володимировича Ямінського під назвою “Народна ноша й народне мистецтво східньої і полуднево східньої Європи”. Цю збірку можете виставити у приміщенні Вашої постійно діючої республіканської філіателістичної

виставки у Києві». Зі свого боку, В. Бехтір у листі до Стефанії Марцінгер-Романишин від 10 вересня 1990 року зазначав: «Користуючись нагодою, передаємо Вам через п. Ю.В. Костенка експонат “Міста України” на 114 аркушах. Це фрагмент колекції відповідального секретаря Співки філателістів УРСР А. Е. Бранделіса. Зважаючи на досить великий обсяг експоната, пропонуємо Вам самим визначитись, скільки стендів Ви матимете змогу розмістити на 20-й різдвяній виставці СУФА. Зараз колекція п. Б.В. Ямінського експонується у нас, в приміщенні республіканської постійно діючої філателістичної виставки, викликаючи великий інтерес відвідувачів, а ближчим часом ми перевеземо її до Одеси, де з кінця вересня до середини жовтня відбудеться двостороння міжнародна виставка “Україна–Словаччина”. Після цього, як і домовлялися, цю колекцію повернемо до Відня». Варто сказати, що колекцію Б. Ямінського на цих двох виставках відзначено почесними медалями та дипломами Співки філателістів УРСР і Всесоюзного товариства філателістів. А. Бранделіс за участь у 20-й різдвяній виставці СУФА отримав «почесну чашу банку міста Відня “Ц” і медалью посадника міста Відня, що зображує віденську ратушу». І в наступні роки почесні нагороди отримували, наприклад, австрієць Й. Марцінгер за колекцію «300-ліття відсічі Відня і українські козаки», українець В.К. Канський за експонати «Музична Україна» й «Музика Австрії», що експонували на 21-й різдвяній віденській виставці в листопаді-грудні 1991 року.

Незалежність Української держави відкрила нові горизонти співпраці філателістів двох країн. Зокрема, поживавився обмін філателістичним матеріалом – новими марками, конвертами як австрійської, так і української пошти. СУФА значно сприяв тому, аби на пропозицію Асоціації австрійських філателістичних товариств українську асоціацію було прийнято до Міжнародної федерації філателістів. Саме СУФА в грудні 1991 року повідомив Австрійську державну друкарню (АДД) про зацікавленість нашої країни у випуску у Відні поштових марок України. Шляхом переговорів, зокрема й під час візиту до австрійської столиці заступника міністра зв'язку України М. Стародуба, було досягнуто домовленостей про друк в АДД українських марок. За відсутності в української сторони валюти для їх оплати, було відпрацьовано схему: робоча група АДД і німецька фірма Ріхард Борек фінансують проект, а їхні витрати покривають за рахунок продажу деякої кількості надрукованої продукції (30 тисяч із 1 мільйона марок). Віддаючи належне активній участі СУФА в цьому проекті, першою маркою української пошти, надрукованої АДД 27 листопада 1992 року, стала мініатюра «Українська діаспора в Австрії». У наступні роки у Відні друкували марки «З Великоднем!», «Герб Київщини», «Герб Львівщини», «Кардинал Йосип Сліпий», «75 років першого міжнародного поштового

перельоту Відень-Краків-Львів-Київ», «Декларація прав людини». Прикро, що цей проєкт тривав недовго. Інтереси окремих спритних ділків в Україні взяли гору, частину отриманих із Відня марок почали продавати на чорному ринку за кордоном за демпінговими цінами, що й підірвало економічну основу проєкту.

Але повернемося до журналу «Вісті СУФА». Його успішну діяльність на терені розвитку українсько-австрійської співпраці щиро вітали не тільки в Австрії, а й в Україні. Так, регіональна чернівецька газета «Час» за 25 лютого 1994 року писала: «...знайшлися на австрійських кресах люди, котрі поставили собі за життєву мету пропагувати національні мистецькі набутки, знайомити з ними широкі верстви поцінювачів у європейському і віддаленому зарубіжжі...» [11].

У грудні 1995 року ще раз ґрунтовно змінився формат журналу. З ініціативи керівництва створеного в попередні роки Австрійсько-українського товариства (АУТ) та СУФА було започатковано видання німецькою та українською мовами журналу «Австрійсько-український огляд», складовою частиною якого став журнал «Вісті СУФА». Інколи з'являлись і спеціальні номери, котрі були присвячені якійсь одній темі. Наприклад, спецвипуск «Австрійсько-українського огляду» за червень 1996 року було присвячено темі Чорнобиля, а за травень 1999-го – темі «Іван Франко і Відень». Анонсуючи новий часопис, його видавці, між іншим, зазначали: «Хто вже був читачем журналу “Вісті СУФА”, той одразу відчує, читаючи сторінки нового видання, його внутрішню близькість із своїм попередником, оскільки за останні роки “Вісті СУФА” друкували не тільки статті про філателію, а й освітлювали багато інших тем стосовно спільного історичного та культурного розвитку в Австрії та Україні. Цю ж лінію потрібно продовжувати і далі в “Австрійсько-українському огляді”, і ми хочемо запевнити філателістів, що філателістична частина і в майбутньому буде зберігатися в новому виданні. Ми будемо старатися регулярно видавати наш австрійсько-український журнал двічі на рік, присвячуючи інформативні і численні статті спільним політичним, економічним, історичним, культурним, музичним, науковим, релігійним, спортивним та іншим проблемам і таким чином сприяти розвитку та поглибленню зв'язків між нашими двома країнами у різних галузях» [12].

Варто відзначити, що плідна діяльність журналу не залишилася поза увагою українських дослідників австрійсько-українських відносин. Так, О.О. Песчаній у статті «Австро-українські стосунки 90-х років ХХ століття на сторінках “Вістей СУФА” й “Австрійсько-українського огляду”», аналізуючи тематичну політику редакцій цих видань, писав: “...дослідник подій останнього десятиріччя минулого століття може знайти відомості з таких питань австрійсько-українських відносин: ставлення пер-

ших осіб Австрії до відносин з Україною, візити головних осіб держав, міністерські візити, візити законодавців, робота українського Посольства в Австрії, діяльність української діаспори в Австрії з налагодження контактів з Україною, культурні відносини між Австрією і Україною, налагодження відносин між регіонами Австрії та України, благодійницькі акції австрійської сторони, проблемні прояви у австрійсько-українських відносинах, налагодження авіаційного сполучення, освітні контакти, проблема остарбайтерів, збереження історичної пам'яті про перебування українців на австрійській землі та інші» [13]. Справді, нові політичні реалії у двосторонніх відносинах гідно відображено на сторінках журналу. Широко висвітлювали візити до Австрії президентів Л. Кучми та В. Ющенка й в Україну – федеральних президентів Т. Клестіля та Г. Фішера. З'явилися нові рубрики інформаційних повідомлень: «Вісті АУТ», «Хроніка Української греко-католицької центральної парафії Св. Варвари у Відні», «Хроніка Посольства Республіки Австрія в Україні». Новим позитивним напрямом стало вміщення в журналі численних матеріалів про Львів та Львівщину, візити керівництва регіону до Австрії, більше того, сам журнал почали друкувати у Львові. Цьому дуже завдячувала підтримка журналу Почесним консулом Австрії в Західній Україні Ярославом Наконечним. На шпальтах журналу з'явилася реклама підприємств українських спонсорів.

Як і обіцяли видавці «Огляду», філателістична тематика була в ньому однією з головних. Наприклад, тривала публікація статей щодо провізоріїв, зокрема В. Рейниша «Провізорії м. Донецька та області». З ініціативи голови Львівської крайової організації Українського філателістичного товариства Р. Бишкевича в журналі було розгорнуто дискусію щодо правомірності випуску цих тимчасових знаків оплати поштових пересилань.

У червні 1992 року українська громада Відня заснувала нову організацію – Австрійсько-українське товариство (АУТ). Проголошення незалежності України, а також відновлення її дипломатичних відносин з Австрією сприяли організації товариства дружби, що мало на меті розвивати й підтримувати існуючі вже протягом століть стосунки та спільні історичні зв'язки між народами двох країн у галузі політики, науки, культури та релігії. Як бачимо, на відміну від існуючих уже чимало років Церковного братства Св. Варвари, СУФА, Товариства «Буковина», Українського жіночого союзу Австрії, Українського лікарського товариства Австрії, діяльність АУТ набула певного політичного спрямування. За рекомендацією Федерального канцлера Ф. Враніцкокого, першим президентом товариства було обрано тодішнього міністра фінансів Віктора Кліму. Після призначення його Федеральним канцлером наступним головою АУТ став міністр фінансів Рудольф Едлінгер, який і після виходу на пенсію у 2002 році

тривалий час продовжував очолювати це товариство. 1994 р. першого Посла України в Австрії обрали віце-президентом АУТ. До речі, у листопаді 2007-го на урочистому зібранні в гербовому залі Віденської ратуші з нагоди 15-річчя відновлення дипломатичних відносин між Україною та Австрією, 15-річчя АУТ і 40-річчя СУФА автор цих рядків, як заступник міністра закордонних справ України, вручив Р. Едлінгеру орден «За заслуги» III ступеня. А в травні наступного року першого Посла України у Відні було обрано почесним членом АУТ.

У тісній співпраці з Посольством України у Відні АУТ реалізувало чимало визначних проєктів. Варто згадати встановлення у Відні пам'ятників українським козакам у парку Тюркеншанц та Івану Франку біля церкви Св. Варвари, у Маутгаузені та його філії Ебензее – українським політичним в'язням; меморіальних дошок у Відні видатним українцям: Пантелеймону Кулішу й Івану Пулюю, Михайлові Грушевському, Лесі Українці, Лесю Курбасу, Іванові Горбачевському, першому ректорові Чернівецького університету Костянтиніві Томащуку, Андрієві Гнатишину, а також Вільгельму фон Габсбургу, архікнязю Василеві Вишиваному. Були й інші вагомні проєкти, що сприяли успішному розвитку українсько-австрійських відносин. Наприклад, у 2004 р. товариство організувало «круглий стіл» політиків Відня та Києва «Шлях до Європейського Союзу». Значну увагу в роботі АУТ було приділено оздоровленню та відпочинку в Австрії українських дітей, які постраждали від наслідків Чорнобильської аварії. Товариство зі своїх фондів виділило понад сто тисяч євро на зазначені цілі, а також на закупівлю медичного обладнання та медикаментів для дитячих лікарень України, на гуманітарні транспорти до нашої країни. Організовували виступи на австрійських сценах, зокрема у Віденській ратуші, українських хорів і танцювальних колективів. У 1994 році АУТ видало кілька чисел журналу «КиївВідень», членом редколегії якого, до речі, був перший Посол України в Австрії, а в 1995-му, як уже зазначено вище, почали видавати солідний часопис «Австрійсько-український огляд», де публікували статті на політичні, наукові та культурно-освітні теми.

Другу частину статті буде надруковано в журналі «Дипломатія без кордонів» № 8.

1. Над синім Дунаєм. Збірник Українського академічного товариства «Січ» у Відні. – Відень, 1932.
2. Правда про унію. Документи і матеріали. – Львів: «Каменярь», 1981. – С. 278–283.
3. Дзерович О. Напівник церковний. – Рим, 1959.
4. Кардаш П. Українці в світі. – К.–Мельбурн, 1995. – С. 51.
5. Рудницький А. Українська музика. Історико-критичний огляд. – Мюнхен: «Дніпрова хвиля», 1963. – С. 181–182.
6. Скирда Л. Я залишаюсь українцем... // Україна. – № 1. – С. 32–33.
7. Лазебник С. Розсіяні по світах // Всесвіт. – 1991. – № 1. – С. 217–218.
8. Вісті СУФА. – 1990. – № 21. – С. 48–54.
9. Гавура О. Марки українською // Вісті з України. – 1990. – № 47.

10. Бехтір В. Г. Ще декілька нових кроків на шляху поглиблення давніх міцних зв'язків // Вісті СУФА. – 1995. – № 29. – С. 54–58.
11. Час. – 25 лютого 1994 року.
12. Австрійсько-український огляд. – 1995. – № 1(30). – С. 4.
13. Песчаний О.О. Австро-українські стосунки 90-х років ХХ століття на сторінках «Вістей СУФА» та «Австрійсько-українського огляду». – Сумський історико-архівний журнал. – 2010. – № VIII–IX. – С.118–119.

Yurii KOSTENKO,
*Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary of Ukraine*

UKRAINIANS IN AUSTRIA

Abstract. Social life of Austrians of Ukrainian origin in the late 20 – early 21 century was traditionally concentrated around the Greek and Catholic Church of St. Barbara in Vienna. Together with the revival of Ukrainian independence, its leading associations obtained new character, namely, the Austrian Union of Ukrainian Philatelists and the Ukrainian-Austrian Association were established. The following magazines have made an important contribution to the promotion of positive image of Ukraine around the world: UBSV – Vereinsjournal, Austrian-Ukrainian Review, Kyiv-Vienna. Prominent culture figures worked fruitfully in the Austrian capital during this period, namely, A. Hnatyshyn, composer and choirmaster, K. Kolotylo, master of art embroidery, artist Kh. Kurytsia-Zimmerman, L. Mudretskyi.

During nearly one and a half century, starting from 1772, a great part of the western Ukraine – firstly Galicia and then Bukovyna – formed part of the Austrian Monarchy. Interests of Ukrainians of these Crown Lands were represented in the Austrian Parliament – the Reichsrat – by the so-called “ruthen” parliamentarians, among which was Mykola Vasylo, the first Ambassador of Ukraine to Vienna in the early 20 century. Many talented Ukrainian youth studied in Austrian universities, prominent figures of national cultures often visited Vienna, namely Lesia Ukrainka, Mykhailo Drahomanov and Ivan Franko. There were also many student- and labour societies.

Key words: diaspora, Austria, philately, culture, art.